

Ang Opisina ng Federal Ombudsman sa Saipan ay nagsara noong Septyembre 30, 2013. Sa loob ng maraming taon, ang Opisina ng Ombudsman ay nagbigay ng payo at tulong sa mga dayuhang manggagawa sa CNMI. Narito ang ilan sa mga katanungang madalas isangguni sa Opisina, kasama ang mga mungkahi kung saan ang mga alternatibong payo o tulong ay maaaring makuha. Sa lahat ng mga kaso , maaaring makabuti na humingi ng payo mula sa pribadong abogado o sa non-profit na organisasyon. Kasama dito ang listahan ng state, federal at non-profit na mga organisasyon na maaaring magbigay ng tulong sa mga dayuhang manggagawa sa CMNI.

MGA MADALAS NA KATANUNGAN

- Ano ang gagawin kung ang iyong employer ay hindi ka binabayaran sa loob ng maraming mga linggo o buwan

- Makipag-ugnayan sa CNMI Department of Labor (DOL) 322-4365/664-3196, na matatagpuan sa Capitol Hill, Saipan, upang kanilang makapanayam at maaaring humantong sa pagsasampa ng reklamo.
- Makipag-ugnayan sa U.S. Department of Labor, Wage and Hour Division (Wage and Hour) 233-0740/0730 , na matatagpuan sa ikalawang palapag ng Marina Heights II Bldg , Puerto Rico, upang makapag sampa ng reklamo.

-Ano ang gagawin kung ang iyong employer ay binabayaran ka ng mas mababa sa minimum na pasahod at/o hindi nagbabayad ng overtime

- Makipag-ugnayan sa CNMI Department of Labor (DOL) 322-4365/664-3196, na matatagpuan sa Capitol Hill, Saipan, upang kanilang makapanayam at makapag sampa ng reklamo.
- Makipag-ugnayan sa U.S. Department of Labor, Wage and Hour Division (Wage and Hour) 233-0740/0730, na matatagpuan sa ikalawang palapag ng Marina Heights II Bldg , Puerto Rico, upang makapanayam ng isang imbestigador na magbibigay sa iyo ng karagdagang impormasyon kung paano magpatuloy sa iyong claim para sa hindi nabayarang sahod. Maaari ka ring kumuha ng pribadong abogado kahit na ang violation ay nasasaklaw man o hindi ng batas sa minimum na pasahod ng federal o CNMI. Ang federal na batas, sa ilang mga kaso, ay nagkakaloob ng pambayad sa iyong abogado kapag nanalo ka sa kaso.

- Ano ang gagawin kung ang iyong employer ay nangako ng isang trabaho bago ka umalis sa iyong sariling bansa, ngunit ngayong nandito ka na ay bibigyan ka ng iba at mas masahol na trabaho.

- Kung ang iyong employer ay nagbigay ng mapanlinlang na pangako, maaari kang magsampa ng reklamo sa Federal Bureau of Investigation (FBI) 322-6934 o sa U.S. Department of Homeland Security (DHS) 237-0600. Maari ka ring humingi ng tulong mula sa mapagkawang-gawang samahan, katulad ng simbahan o non-profit na organisasyon, para sa iyong gabay, kahit na bago pa humingi ng tulong mula sa ahensyang nagpapatupad ng batas para sa mga ganitong uri ng pagkakasala, na maaaring sa ilang mga kaso ay bumubuo ng human trafficking. Maaari ka ring humingi ng tulong mula sa Crime Stoppers.

- Ano ang gagawin kung ang iyong employer ay nag di-discriminate laban sayo dahil ikaw ay hindi mamamayan ng Estados Unidos, o dahil ikaw ay mas matanda, o dahil sa iyong lahi o kasarian

- Maaari kang makipag-ugnayan sa U.S. Equal Employment Opportunity Commission (EEOC), Honolulu Local Office, HI, 1-866-247-6904 (libreng tawag), o 1-808-541-3120/3125, patungkol sa pag di-diskrimina ng employer base sa edad, lahi, kasarian (kabilang ang transgender), nasyonalidad, relihiyon, o kapansanan. Ang EEOC ay nagpapatupad din paghahabol dahil sa hindi pagkakapareho ng pasahod sa ilalim ng Lilly Ledbetter Fair Pay Act. Maaari mo ring ma-access ang impormasyon kung paano mag-sampa ng reklamo sa <http://www.eeoc.gov/employees/charge.cfm>.
- Maaari ka ring makipag-ugnayan sa U.S. Department of Justice Office of Special Counsel for Immigration Realted Unfair Employment Practices (OSC), na nag i-imbestiga at nag uusig ng mga alegasyong pag di-diskrimina base sa lugar na pinang-galingan at citizenship, sa pag tanggap sa trabaho, pag alis sa trabaho, at pag re-recruit, o pag re-refer ng may bayad, pati na rin ang hindi patas na mga kasanayan sa proseso ng pag ve-verify ng kwalipikasyon sa trabaho at paghihiganti. Maaari kang makuha ng form sa pagrereklamo sa <http://www.justice.gov/crt/about/osc/htm/charge.php>. Maaari mo itong i-print at i-fax sa (202)616-5509, email sa: osccrt@usdoj.gov, o ipadala sa Special Counsel for Immigration Related Unfair Employment Practices, Civil Rights Division, U.S. Department of Justice 950 Pennsylvania Avenue, NW (NYA), Washington, DC 20530.

- Paano makakuha ng isang visa upang magtrabaho at manatili sa CNMI kung ikaw ay kasal sa isang mamamayan ng Estados Unidos

- Makipag-ugnay sa U.S. Citizenship and Immigration Services Application Support Center (USCIS), bahagi ng U.S. Department of Homeland Security, na matatagpuan sa TSL Building sa Garapan. Tel. No. 233-1700. Maaari kang gumawa ng isang Infopass appointment o makahanap ng karagdagang impormasyon sa kung paano makakuha ng immigration status na may kinalaman sa pagtratrabaho sa pamamagitan ng internet sa www.uscis.gov.

- Ano ang gagawin kung ang iyong employer ay kinuha ang iyong pasaporte at ayaw itong ibalik

- Makipag-ugnay sa CNMI Department of Public Safety (DPS) para sa tulong dahil sa labag sa batas na pagkuha ng iyong kagamitan ng iyong employer, kabilang na dito ang iyong pasaporte. Maaari mong bisitahin ang lokal na istasyon ng pulis na matatagpuan sa Susupe upang magsampa ng reklamo o maaaring tumawag sa 911 o sa Anti- Trafficking Hotline sa 664-9046/9035 o 234-5100 o sa Crime Stoppers sa 234-7272 para sa tulong.

- Ano ang gagawin kung ang iyong employer ay hinipuan ka ng hindi naaangkop / ni-rape ka/ o gumawa ng isang hindi naaangkop na sekswal na bagay

- I-report ang rape o pang-aatake sa DPS para sa posibleng mga kriminal na pag-uusig sa pamamagitan ng pagpunta sa iyong lokal na himpilan ng pulis o pagtawag sa 911, o sa Victim Hotline sa 234-6981 o sa Crime Stoppers sa 234-7272.
- Dapat ko ring pumunta agad sa Commonwealth Health Center (CHC) Emergency Room sa Middle Road sa Garapan kung ikaw ay ni-rape ng iyong employer upang ma-preserba ang

katibayan na maaaring kailanganin ng pulisya o ng iba pang mga ahensyang nagpapatupad ng batas. Ang CHC ay bibigyan ka ng serbisyon medikal makakabayad ka man o hindi, sa kasu ng mga rape.

- Hinggil sa hindi naaangkop na panghihipo o iba pang mga di-angkop na sekswal na harassment, kontakin ang U.S. Equal Employment and Opportunity Commission (EEOC), Honolulu, HI, 1-866-247-6904 (toll free), or 1-808-541-3120/3125. Maaari mo ring ma-access ang impormasyon sa kung paano mag-sampa ng reklamo sa <http://www.eeoc.gov/employees/charge.cfm>.

- Ano ang gagawin kung ikaw ay ninakawan/ binugbog/ ni-rape

- Isumbong ang lahat ng krimen na katulad nito sa DPS para sa posibleng mga kriminal na pag-uusig sa pamamagitan ng pagpunta sa iyong lokal na himpilan ng pulis o pagtawag sa 911, o sa Victim Hotline sa 234-6981 o sa Crime Stoppers sa 234-7272.

-Ano ang maaari mong gawin kung ikaw ay natanggal sa trabaho dahil ikaw ay naaresto

- Malamang wala hanggang ang iyong kaso ay hindi nare-resolba. Kung hindi mo kayang magbayad para sa isang abogado sa isang kriminal na kaso, ang hukuman, lokal man o federal, ay magbigay ng isa para sa iyo.
- Kung ikaw ay nahatulan para sa felony (isang mabigat na kasalanan) at ikaw ay isang dayuhan, ikaw ay sasailalim sa deportasyon/pag-papaalis sa pamamagitan ng DHS. Kung ikaw ay isang dayuhan at ikaw ay nahatulan para sa misdemeanor (isang maliit na paglabag sa batas) at kasangkot ang moral turpitude (moral na kahiya-hiyang kasamaan), ikaw ay sasailalim sa deportasyon/pag-papaalis sa pamamagitan ng DHS
- Kung ikaw ay absuwelto, o ang kaso laban sa iyo ay ini-urong, maaari mong makuhang muli ang iyong trabaho sa kapasyahan ng iyong employer .

The Office of the Federal Ombudsman in Saipan closed on September 30, 2013. Over a number of years, the Ombudsman's Office provided advice and assistance to alien workers in the CNMI. Here are some of the questions that Office was most frequently asked, along with suggestions of where alternative advice or assistance may now be obtained. In all cases, it may also be prudent to seek advice from a private attorney or a non-profit organization. A list of state, federal and non-profit organizations that may be generally available to provide assistance to alien workers in the CMNI is provided.

FREQUENTLY ASKED QUESTIONS

- What to do if your employer has not paid you for many weeks or months

- Contact CNMI Department of Labor (DOL) 322-4365/664-3196, located at Capitol Hill, Saipan, to obtain an in-take interview that may lead to filing of a labor complaint.
- Contact U.S. Department of Labor, Wage and Hour Division (Wage and Hour) 233-0740/0730, located on the second floor of the Marina Heights II Bldg, Puerto Rico, to file a labor complaint.

- What to do if your employer pays you less than minimum wage and/or does not pay you for overtime

- Contact CNMI Department of Labor (DOL) 322-4365/664-3196, located at Capitol Hill, Saipan, to obtain an intake interview and then file a labor complaint.
- Contact U.S. Department of Labor, Wage and Hour Division (Wage and Hour) 233 -0740/0730, located on the second floor of the Marina Heights II Bldg, Puerto Rico, for an interview with an investigator who will provide you with additional information on how to proceed with your claim for unpaid wages. You may also retain a private attorney regardless of whether the violation falls within the scope of either the federal or CNMI minimum wage law. The federal law, in some cases, provides for payment of your attorney's fees if you win your case.

- What to do if your employer promised one job when you left your home country, but now that you are here he only has a different, much worse job for you

- If your employer made fraudulent promises, you may file a complaint with the Federal Bureau of Investigation (FBI) 322-6934 or with the U.S Department of Homeland Security (DHS) 237-0600. You may want to seek assistance from a humanitarian group, such as a church or non-profit organization, for guidance, even before seeking assistance from law enforcement agencies for these types of offences, which may in some cases constitute human trafficking. You may also want to seek assistance from Crime Stoppers

- What to do if your employer discriminates against you because you are not a U.S. citizen, or because you are older, or because of your race or gender

- You may contact U.S. Equal Employment and Opportunity Commission (EEOC), Honolulu Local Office, HI, 1-866-247-6904 (Toll free), or 1-808-541-3120/3125, regarding discrimination by an employer based on age, race, gender (including transgender), nationality, religion, or disability. EEOC also enforces pay disparity claims under the Lilly Ledbetter Fair Pay Act. You may also access information on how to file a charge at <http://www.eeoc.gov/employees/charge.cfm>.
- You may also contact the U.S. Department of Justice Office of Special Counsel for Immigration-Related Unfair Employment Practices (OSC), which investigates and prosecutes allegations of national origin and citizenship status discrimination in hiring, firing, and recruitment or referral for a fee, as well as unfair documentary practices during the employment eligibility verification

process and retaliation. You may obtain a charge form at <http://www.justice.gov/crt/about/osc/htm/charge.php>. You may print it and fax it to (202) 616-5509, email it to osccrt@usdoj.gov, or mail it to Office of Special Counsel for Immigration-Related Unfair Employment Practices, Civil Rights Division, U.S. Department of Justice 950 Pennsylvania Avenue, NW (NYA), Washington, DC 20530.

- How to get a visa to work and stay in CNMI if you are married to a U.S. citizen

- Contact U.S. Citizenship and Immigration Services Application Support Center (USCIS), part of the U.S. Department of Homeland Security, located at the TSL Building in Garapan. Tel. No. 233-1700. You may make an Infopass appointment or find out additional information on how to obtain employment immigration status via the internet at www.uscis.gov.

-What to do if your employer has your passport and won't give it back

- Contact CNMI Department of Public Safety (DPS) for assistance for unlawful possession of your belongings by your employer, including your passport. You can visit a local police station located in Susupe to file a complaint or may call 911 or the Anti-Trafficking Hotline at 664-9046/9035 or 234-5100 or Crime Stoppers at 234-7272 for assistance.

- What to do if your employer touches you inappropriately/has raped you/otherwise acted in a sexually inappropriate way

- Report rapes or assaults to DPS for possible criminal prosecution by going to your local police station or calling 911, or the Victim Hotline at 234-6981 or Crime Stoppers at 234-7272.
- You should also go immediately to Commonwealth Health Center (CHC) Emergency Room on Middle Road in Garapan if you are raped by your employer to preserve evidence that may be needed by the police or other law enforcement agents. CHC will provide you medical services whether you can pay for them or not in the case of rape.
- Regarding inappropriate contact or other inappropriate sexual harassment, contact the U.S. Equal Employment and Opportunity Commission (EEOC), Honolulu, HI, 1-866-247-6904 (toll free), or 1-808-541-3120/3125. You may also access information on how to file a charge at <http://www.eeoc.gov/employees/charge.cfm>.

- What to do if you are robbed/beaten/raped

- Report all crimes of this nature to DPS for possible criminal prosecution by going to your local police station or calling 911, or the Victim Hotline at 234-6981 or Crime Stoppers at 234-7272.

-What can you do if you are fired because you have been arrested

- Probably nothing until after your case has been finally resolved. If you cannot pay for an attorney in a criminal case, the court, whether local or federal, will provide one for you.
- If you are convicted for felony and are an alien, then you are subject to deportation/removal by DHS. If you are an alien and you are convicted for a misdemeanor and it involved moral turpitude, then you are subject to deportation/removal by DHS.
- If you are acquitted, or the case against you is dropped, you may be able to get your job back at your employer's discretion.